

*Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).*

*Спеціальність – 281.*

*Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 12.*

**DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.12.3>**

**УДК 351.862.4:004**

*В. М. Козаков,  
д. держ. упр., професор,  
професор кафедри публічного управління та адміністрування,  
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій,  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1330-5244>*

*С. М. Петькун,  
к. філос. н., доцент,  
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування,  
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0703-169X>*

## **МЕРЕЖЕВА ЛОГІКА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

*V. Kozakov,  
Doctor of Science in Public Administration, Professor,  
Professor of the Department of Public Management and Administration,  
State University of Information and Communication Technologies  
S. Petkun,  
PhD in Philosophy, Associate Professor, Head of the Department of Public  
Management and Administration,  
State University of Information and Communication Technologies*

## **NETWORK LOGIC OF SOCIAL SECURITY OF THE INFORMATION SOCIETY**

*У суспільстві постмодерної доби неможливими стають стандартизація, масовізація суспільних процесів. Роль та значення мережі інформаційних потоків суттєво зростає, що сприяє певним синергетичним ефектам прискореного виникнення нової якості процесів. Вони мають досить широкі можливості для самоорганізації громадянських рухів за права людини, за соціальну справедливість, для захисту екології, для контролю за діяльністю державного апарату як у локальному, так і в глобальному масштабі.*

*У статті доведено, що соціальна безпека громадянина все більше формується на основі мережевого суспільства, основними рисами якого є:*

- зростання ролі інформації в житті суспільства;*
- збільшення частки комп'ютерних комунікацій;*
- створення глобального інформаційного (комунікативного) простору, і відповідно, зміна самої соціальної реальності, в якій всі основні сфери життєдіяльності та соціальної безпеки людини ґрунтуються на мережевій логіці, націленої на потреби і ціннісні орієнтири людини.*

*Доступ до інформації й знань, культурного самовираження й соціальної участі, надає можливості для розвитку, тобто знання стають основною силою соціальної безпеки у розвитку громадянина та суспільства. Розвиток мережевого суспільства сприяє впровадженню новітніх інформаційних розробок у повсякденне життя людей, виконує роль імпульсу глибоких змін у різноманітних сферах суспільства, формування ефективної безпеки.*

*In the society of the postmodern era, standardization and massification of society become impossible. The role and importance of the network of information flows is growing significantly, which contributes to certain synergistic effects of the accelerated emergence of a new quality of processes. They have quite wide opportunities for self-organization of civil movements for human rights, for social justice, for the protection of the environment, for monitoring the activities of the state apparatus both on a local and global scale.*

*It has been proven that the social security of a citizen is increasingly formed on the basis of a network society, the main features of which are: the growth of the role of information in the life of society, an increase in the share of computer communications, the creation of a global information (communicative) space, and accordingly, a change in social reality itself, in which all the main areas of life and*

*social security of a person are based on network logic aimed at the needs and value orientations of a person.*

*The formation and development of the information society is a characteristic feature of the modern era. It is in the information society that information and communication technologies are actively developing, creating conditions for the effective use of knowledge in solving the most important tasks of society management and democratization of public life.*

*The modern networked society brings with it not only changes in the nature of production (for example, the growth of service production), but also, above all, the transformation of social security, which is increasingly focused on human needs and values.*

*Access to information and knowledge, cultural expression and social participation provides opportunities for development, that is, knowledge becomes the main force of social security in the development of citizens and society. The development of the network society provided an opportunity to introduce the latest information developments into the everyday life of people, became the impetus for profound changes in various spheres of society, and the formation of effective security.*

**Ключові слова:** *інформаційне суспільство, мережеве суспільство, суспільство «постмодерної епохи», соціальна безпека в мережевому суспільстві, «мережевий громадянин».*

**Keywords:** *information society, network society, society of the «postmodern era», social security in the network society, «network citizen».*

**Постановка проблеми.** Соціальні трансформації кінця ХХ ст. охопили весь світ і визначили новий тип соціальної структури, яка називається «мережевим суспільством», або «суспільством мережевих структур» (network society), «характерною ознакою якого є домінування соціальної морфології над соціальною дією».

Сучасна епоха, як слушно зазначив, М. Кастельс, характеризується зміною суспільної структури, яка уподібнюється до мережевої. Інформаційна

мережа стає основою соціального життя, вона є місцем «вираження культурних форм і суспільної думки» [7, с. 494].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідження поняття «інформаційне суспільство» пов'язане з іменами відомих дослідників, а саме, Д. Белла, М. Кастельса, Н. Лумана, М. Мак-Люена, Д. Масуди, О. Ойнера, А. Турена, Ю. Хабермаса, А. Тоффлера та ін., проаналізували інформаційне суспільство як сутнісну характеристику постіндустріального суспільства. Вивченням сутності поняття «мережеве суспільство» займалося багато дослідників, серед яких О. Бард, Ж. Бодрійяр, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоз, К. Келлі, Е. Камерона та ін. Українські дослідники (В. Білоусов, Є. Головаха, Р. Войтович, О. Дзьобань, О. Карпенко, В. Куйбіда, Я. Любивий, В. Лях, М. Михальченко, О. Ожеван, В. Пазенок, В. Пилипчук, К. Райда, О. Рубанець, В. Федорченко та ін.) теж приділяли велику увагу дослідженню феномена інформаційно-мережевого суспільства та особливостям його розбудови в Україні. Як бачимо, при всій гамі відомих та маловідомих науковців, місце роль формування соціальної безпеки в мережевому суспільстві залишилося поза увагою дослідників, що й надихнуло авторів проаналізувати розвиток соціальної безпеки у мережевому суспільстві.

**Метою статті** є аналіз особливостей виникнення і функціонування «мережевого суспільства» як фактора забезпечення соціальної безпеки громадянина в умовах розвитку інформаційного суспільства.

**Виклад основного матеріалу.** Сучасний світ все більше стає мінливим, змінюються і основні пріоритети соціальної безпеки громадянина, які побудовані на загальних пріоритетах соціальної захищеності людини, усвідомлення цінності окремого індивіда та його соціальних прав, з дотриманням етичного правила, виголошеного ще І. Кантом: людина – це мета, а не засіб.

В умовах глобалізації науки і технологій для добробуту суспільства, саме інформаційні технології виступають на сучасному рівні як головний чинник соціального благополуччя. Тому інтенсивний розвиток науки і техніки

в ідеалі має вирішити безліч традиційних соціальних проблем (таких, як злидні і бідність, неосвіченість, розшарування суспільства і соціальна несправедливість, безробіття, тощо).

Саме розробка концепції «мережевого суспільства» стала новим етапом у розвитку інформаційного суспільства, в рамках якої було акцентовано увагу на тому, що, по-перше, розвиток суспільства в майбутньому залежатиме не стільки від фізичних ресурсів, скільки від довіри людей до процесів мобілізації і координації знань та інформації, а по-друге, однією з ключових рис інформаційного суспільства є мережева логіка його базової структури, дотримуючись якої організовують основні соціальні функції та процеси. Залученість до тієї чи іншої мережі, а також їхня взаємодія, на думку М. Кастельса, може стати джерелом влади й суспільних змін [1].

Й. Масуда описав інформаційний простір як поле, пов'язане мережами інформації та характеризується трьома основними ознаками: інформація не має кордонів, як територіальне поле. Інформація складається з «елементів, пов'язаних об'єктивно орієнтованою дією». Інформація є ієрархічною, міститься та організована тими, хто її використовує та створює.

Й. Масуда, досліджуючи ідею інформаційної добровільної спільноти описав мережевий феномен як «свободу від зв'язків із місцевістю, абсолютно новий тип добровільної спільноти». Фундаментальним зв'язком, який об'єднує людей, буде їх спільна філософія та цілі в повсякденному житті; саме технологічна база комп'ютерних комунікаційних мереж зробить це можливим» [5].

Тому, в умовах сьогодення, соціальна структура суспільства, соціальна безпека та захищеність громадянина все більше формується на основі мережевого суспільства. Інформатизація та глобалізація визначили народження третього чинника сучасного світу, а саме, встановлення домінант мережевих відносин.

Поняття «мережеве суспільство» стосовно суспільства в цілому було введене М. Кастельсом, основні характерні риси якого є: зростання ролі

інформації в житті суспільства, збільшення частки комп'ютерних комунікацій, створення глобального інформаційного (комунікативного) простору, і відповідно, зміна самої соціальної реальності, в якій всі основні сфери життєдіяльності та соціальної безпеки людини ґрунтуються на мережевій логіці [1].

Запровадження новітніх інформаційних технологій, пов'язані з революційними змінами в людському суспільстві, його соціальної структури, соціальної безпеки. Доступ до інформації й знань, культурного самовираження й соціальної участі, надало можливості для розвитку, тобто знання стають основною силою соціальної безпеки у розвитку громадянина та суспільства. Розвиток мережевого суспільства надає можливість впровадження новітніх інформаційних розробок у повсякденне життя людей, стає імпульсом глибоких змін у різноманітних сферах суспільства, формування ефективної безпеки.

«Сучасне мережеве суспільство, як слушно зауважив В. Співак, несе в собі не лише зміни характеру виробництва (зростання виробництва послуг, розвиток мережевих підприємств, прийняття рішень на засадах нових технологій та ін.), а й перш за все трансформацію потреб і ціннісних орієнтирів людини. Завдяки процесам демасифікації суспільства, дестандартизації культури і персоналізації людини, виробляється нове розуміння буття людини в контексті зміни її культурно-духовного статусу» [8, с. 6].

У мережевому суспільстві постмодерної доби роль та значення мережі інформаційних потоків суттєво зростає, що сприяє певним синергетичним ефектам прискореного виникнення нової якості процесів.

Мережевому суспільству властива інноваційна соціальна структура та процеси, спричинені інформацією та комунікаційними технологіями. У мережевих суспільствах базові інститути трансформуються та стають більш гнучкими й такими, що легко змінюються [2, с. 6].

До важливої особливості мережевого суспільства, з-поміж інших, можна віднести індивідуалізацію праці особи, яка залежить від її знань і вмінь, а

також децентралізацію робочих місць. Індивідуалізація праці підриває засади колективної згуртованості, захищеність працівників індустріальної сфери, функціонування профспілок. Різка диференціація між самопрограмованою і родовою працею містить у собі серйозні соціальні виклики і загрози для соціальної безпеки.

Дійсно, праця, була в попередні епохи – необхідністю. Старі індустріальні технології відтворюють традиційну родову працю, в якій, від неї вимагається лише здатність виконувати певне конкретне завдання. Сьогодні ж праця перетворилася на цінність, а у суспільстві починає превалювати креативність, повернення до творчої основи. Отже, творчість – замість роботи, праці.

На думку відомого французького вченого М. Маффесолі, суспільство «постмодерної епохи – це середина між архаїзмом і технологічним розвитком, племенами та Інтернетом. Сьогодні 70 відсотків того, чим наповнений простір Інтернету, – це філософські публікації, філософські публіцистичні роздуми, обміни між групами. І це можна коротко згрупувати в такий термін – почуття приналежності. І тут ми можемо спостерігати ілюстрацію того, як з вертикальної моделі суспільство переходить в горизонтальну. І ключові терміни, які визначають сьогоднішній суспільний розвиток, це – співробітництво, обмін, вміння поділитися, взаємозв'язок і взаємодія» [6].

Як бачимо, однією із характерних рис сучасного мережевого суспільства є поняття «горизонтальні соціальні зв'язки», що є протиположним вертикальним зв'язкам. Якщо перші уособлюють егалітаризм, який пропонує створення суспільства з рівними можливостями з управління і доступу до матеріальних благ всім його членам та демократичні відносини між людьми, то інші – владну ієрархію підпорядкування одних індивідів (або груп індивідів) іншим.

Таким чином, і це важливо для подальшого нашого дослідження, мережеві суспільства змінюють не технології, а соціальні потреби. Ідеологія, релігія, творчість, освіта – усі сфери, які обслуговують соціальну сферу життєдіяльності людини та суспільства, – змушені змінювати формати

поширення, переходячи до мобільних інформаційно-комунікаційних форм. Зазначені кардинальні зміни є наслідком декількох чинників. По-перше, наука та інновації відіграють вирішальну роль у соціальних змінах з часу поширення мікроелектроніки та роблять можливим розвиток нових інформаційних і комунікативних технологій. По-друге, з розвитком мережевої економіки підвищилися вимоги до працівників. Адже новим мережевим компаніям потрібні висококваліфіковані, творчі працівники. По-третє, внутрішня організаційна структура компаній радикально змінилася відповідно до логіки мереж [4, с. 27].

Якщо ж говорити про мережеве суспільство, то воно діє глобально – як, наприклад, Європейський союз, в якому члени різних співтовариств організовані за допомогою національних, економічних та політичних мереж. Від якості та розгалуженості мережевих взаємовідносин між людьми залежить розвиток соціального капіталу, який формується у повсякденних індивідуальних та сімейних стосунках людей. За допомогою мережі можна поліпшити життя як окремих осіб, так і всієї спільноти в цілому. Адже людські відносини потребують взаємної підтримки та довіри. Тож кожна особа, формуючи мережу взаємозв'язків з іншими людьми, створює соціальний капітал [2].

У наш час формується тип «мережевого громадянина», людини, яка є толерантною вільнолюбною особистістю, котра відчуває відповідальність за суспільні справи й має добре осмислену й свідому громадянську позицію [4, с. 27].

Отже, перехід в кінці XX століття до нового типу (мережевого) суспільства, що володіє найбільшою мобільністю та активністю, пов'язаних з розповсюдженням і пануванням інформації, відкрив питання пошуку нових шляхів пізнання соціальної реальності, можливості її конструювання. Зміна парадигми дослідження відобразилася в поширенні постмодерністського бачення світу, постулюючи відмову від об'єктивної основи світогляду.

По суті, соціальна безпека в умовах мережевого суспільства – це процеси соціалізації, які спрямовані на створення нової системи соціальної захищеності, розширення можливостей усіх громадян у досягненні особистого успіху, можливості самореалізуватися, вийти на більш високий рівень реалізації потреб та інтересів.

Тому, соціальна безпека в мережевому суспільстві в Україні (про це ми наголошували в одній із попередніх наших статей) має бути заснована на наступних ціннісних принципах (їх перелік не є, і не може бути вичерпним):

- відкритості, прозорості;
- орієнтованості на громадян, гарантування правової та інституціональної захищеності життєво важливих соціальних інтересів особи та суспільства;
- доступності, створення платформи управління соціальними програмами для задоволення індивідуальних вимог і специфіки їх споживачів та оцінки ефективності наданих послуг.

Цифровізація збільшить залучення громадян до суспільних справ:

- запровадження «цифрової» платформи рівня держави/регіону/міста для комплексного управління соціальними програмами, які будуть базуватися на «цифрових» технологіях, світовому досвіді розвитку соціальної сфери, та керуватися реальними потребами суспільства і гнучко реагувати на зміни в житті країни;
- створення інформаційного ресурсу соціальної сфери, орієнтованого на безпечну, електронну взаємодію громадян з органами соціальної сфери;
- створення взаємодії соціальних служб, відомств, недержавних організацій, постачальників послуг для спільних погоджених дій щодо забезпечення потреб громадян;
- ефективності та результативності. Ефективність та результативність запровадження цифровізації потребам та очікуванням громадськості, суспільним реаліям, чітко ідентифікованим соціальним

проблемам та оптимальним шляхам їх розв'язання є суспільно-ціннісним підґрунтям формування соціальної безпеки в цілому.

У той же час, не можемо не погодитися з думкою дослідників В. Кременя та В. Ткаченко про те, що «головна причина бід ХХІ ст. – екстраординарний розрив між технологічною надрозвинутістю і соціальною недорозвинутістю. Нинішня світова економіка, суспільство і культура побудовані на таких інтересах, цінностях, інститутах і системах правління, які в принципі обмежують колективну креативність, привласнюють плоди інформаційних технологій і відхиляють енергію в русло нищівної конфронтації. Як наслідок, існуючі нині альтернативні мережевому суспільству культурні спільноти, які прагнуть підпорядкувати новітні технології потребам і жаданням людини, судячи з усього, приречені на довгий шлях від громад, створених на ідентичності спротиву до висот ідентичностей нових проєктів, заснованих на цінностях цих громад» [3].

«Для того, щоб відбувся перехід від ідентичності спротиву до ідентичності проєкту, має вирости критична маса представників самоорганізованої праці, які й сформуують засади нової політики. Її прикметною рисою має стати поєднання інформаційних технологій з гуманітарними цінностями, підпорядкування їх вирішенню проблем, що супроводжують життєдіяльність людей в інформаційну епоху» [3, с. 19-20].

**Висновки.** У зв'язку з широким поширенням інформаційних технологій напрошується припущення, що постмодернізм – це не що інше, як світогляд сучасного інформаційного суспільства. Становлення і розвиток інформаційного суспільства є характерною рисою сучасної епохи. Саме в інформаційному суспільстві активно розвиваються інформаційні і комунікаційні технології, створюються умови для ефективного використання знань у рішенні найважливіших завдань управління суспільством і демократизації суспільного життя.

Сучасне мережеве суспільство несе в собі не лише зміни характеру виробництва (наприклад, зростання виробництва послуг), а й перш за все

трансформацію соціальної безпеки, все більше націленої на потреби і ціннісні орієнтири людини.

Активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та їх широке впровадження у всі сфери людської діяльності дало величезний поштовх формування сервісно-орієнтованої держави.

### Література

1. Castells M. *The Power of Identity*. Wiley Blackwell Publishing. 2010. 538 p.
2. Kollanyi B., Molnar Sz., Szekely L. *Social Network sand Network Society. Budapest, Leonardo da Vinci*. 2007. July. 29 p.
3. Кремень В., Ткаченко В. Ціннісні орієнтири мережевого суспільства. *Психологія особистості*. 2013. № 1(4). С. 19-20.
4. Любимий Я. Самоорганізація мережевого суспільства як соціально-комунікативного феномена. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2016. Випуск 5-6. С. 27.
5. Masuda Y. *The Information Society as Post-Industrial Society*. World Future Society. 1979.
6. Маффесолі М. Погляд, що народ – це дитина, яку потрібно виховувати, повністю себе вичерпав Users/MAC/Desktop/
7. Політична думка XX – початку XXI століть: методологічний і доктринальний підходи: підручн: у 2 т. / за заг. ред. Н.М. Хоми. Львів: Вид-во «Новий Світ–2000», 2016. Т. 1. 516 с.
8. Співак В. Мережеве суспільство: соціальні аспекти становлення. URL: [https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk\\_3\\_2018-95-96.pdf](https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3_2018-95-96.pdf)

### References

1. Castells, M. (2010), *The Power of Identity*, Wiley Blackwell Publishing, Hoboken, USA.

2. Kollanyi, B., Molnar, Sz. and Szekely, L.(2007), *Social Network sand Network Society*, Leonardo da Vinci, Budapest, Hungary.
3. Kremen, V. and Tkachenko, V. (2013), “Value orientations of the network society”, *Personality psychology*, vol. 1(4), pp.19-20.
4. Lyubivy, Ya. (2016), “Self-organization of the network society as a socio-communicative phenomenon”, *Multiverse. Philosophical almanac*, vol. 5–6., P. 27.
5. Masuda, Yoneji (1979), *The Information Society as Post-Industrial Society*, World Future Society, Chicago, USA.
6. Maffesoli, M. (), “The view that the people is a child that needs to be raised has completely exhausted itself”, available at: <https://rozmova.wordpress.com/2017/07/03/mishel-maffesoli/> (Accessed 15 Nov 2023).
7. Khoma, N. M. (2016), *Politychna dumka KhKh – pochatku KhKhI stolit': metodolohichnyj i doktrynal'nyj pidkhody* [Political thought of the 20th and early 21st centuries: methodological and doctrinal approaches: *textbook: in 2 vols.*], "New World-2000" Publishing House, Vol. 1, Lviv, Ukraine.
8. Spivak, V. (2018), “Network society: social aspects of formation”, available at: [https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk\\_3\\_2018-95-96.pdf](https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3_2018-95-96.pdf) (Accessed 15 Nov 2023).

*Стаття надійшла до редакції 24.11.2023 р.*